

Katarzyna Kwarcińska

Instytut Socjologii na Wydziale Nauk
Społecznych Katolickiego
Uniwersytetu Lubelskiego Jana
Pawła II

Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne nr 2, 123-129

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Socjologia w Polsce

Katarzyna Kwarcieńska

**INSTYTUT SOCJOLOGII NA WYDZIALE NAUK SPOŁECZNYCH KATOLICKIEGO
UNIwersYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II****1. Historia**

Badania i studia z zakresu socjologii w KUL prowadzono od 1918 roku w ramach Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Kiedy w 1949, ze względu na polecenie władz komunistycznych, działalność Wydziału została zawieszona, Senat Akademicki postanowił zachować ciągłość prac w ramach dyscyplin z zakresu nauk społecznych. Dlatego kierunki takie jak ekonomia, socjologia, filozofia prawa zostały włączone do Sekcji Filozofii Praktycznej w ramach Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. W 1975 roku Sekcja ta przekształcona została w Sekcję Filozoficzno-Społeczną. Rozwój socjologii w takim systemie organizacyjnym był utrudniony, ale dzięki właściwemu zarządzaniu Wydziałem, między innymi przez wybitnych socjologów: prof. dr hab. Czesława Strzeszewskiego, prof. dr hab. Hannę Waśkiewicz, prof. dr hab. Jana Turowskiego, prace na tym kierunku nie straciły na jakości.

W 1981 roku za zgodą Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki reaktywowano Wydział Nauk Społecznych z sekcjami: Społeczną, Psychologii, Pedagogiki i od 1983 – Ekonomii. Pierwszym kierownikiem Sekcji Społecznej został prof. dr hab. Władysław Piwowarski. Po reformie Wydziału Nauk Społecznych KUL w 1996 roku, jednostki organizacyjne, jakimi były sekcje przekształcono w instytuty. Sekcja Społeczna zmieniła więc nazwę na Instytut Socjologii.

2. Obecnie

W Instytucie Socjologii KUL pracuje aktualnie 50 pracowników naukowych i dydaktycznych w tym: 14 samodzielnych z tytułem profesora lub doktora habilitowanego, 22 adiunktów, 1 starszy wykładowca, 4 asystentów i 9 współpracowników prowadzących zajęcia zlecone. Ocena działalności naukowej pracowników dokonywana jest raz na pięć lat. W ramach Instytutu funkcjonuje aktualnie 18 katedr. Obowiązki kierownika Instytutu pełni obecnie prof. dr hab. Stanisław Wójcik.

W roku 2005 IS został po raz drugi akredytowany na okres 5 lat i stał się jednym z siedmiu w Polsce posiadających akredytację przyznaną przez Uniwersytecką Komisję Akredytacyjną. Natomiast w pięciopunktowym systemie parametrycznym ocen KBN Instytut otrzymał trzecią kategorię. Instytut posiada prawo nadawania dyplomów magistra socjologii oraz doktora i doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Instytut Socjologii dysponuje własną Biblioteką Zakładu Socjologii oraz wydaje Roczniki Nauk Społecznych – aktualnie przygotowywany jest 35 numer czasopisma (redaktorem jest ks. dr Roman Dzwonkowski – prof. KUL). Instytut Socjologii współpracuje z Międzywydziałowym Ośrodkiem Obliczeniowym oraz Pracownią Komputerową KUL i Referatem Teleinformatycznym.

3. Pracownicy i katedry

Wśród 18 katedr składających się na instytut 10 reprezentuje dyscypliny socjologiczne (Makrostruktur Społecznych, Mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych, Socjologii Kultury, Socjologii Moralności, Socjologii Religii, Socjologii Rodziny i Wychowania, Socjologii Grup Etnicznych, Socjologii Wiedzy i Edukacji, Socjologii Prawa i Praw Człowieka, Socjologii Ruchów Społecznych), 1 katedra o charakterze filozoficznym (Filozofii Społecznej), 3 politologiczne (Politologii, Samorządu Terytorialnego i Polityki Lokalnej, Polityki Społecznej), 3 medialno-komunikacyjne (Realizacji Filmowej i Telewizyjnej, Teorii i Praktyki Komunikacyjnej Radia, Warsztatu Medialnego i Aksjologii), 1 katolickiej nauki społecznej i etyki (Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Społeczno-Gospodarczej).

Pracownicy naukowcy Instytutu zrealizowali około 40 projektów badawczych finansowanych przez Komitet Badań Naukowych. Warto też podkreślić ciągłość współpracy międzynarodowej przy realizacji projektów badawczych (na podkreślenie roli naukowców szczególnie na tym polu aktywnych zarówno w przeszłości, jak i obecnie zasługują ks. prof. dr hab. Leon Dyczewski, ks. dr hab. Józef Kowalczyk – emerytowany prof. KUL, dr hab. Elżbieta Hałas – obecnie prof. UW, ks. prof. dr hab. Janusz Mariański, ks. dr Roman Dzwonkowski – prof. KUL). Pracownicy naukowcy IS są członkami około 20 międzynarodowych i około 30 krajowych towarzystw naukowych.

4. Kierunki badań

Instytut Socjologii realizuje typ wykształcenia uniwersyteckiego, który można określić jako społeczno – etyczny. Opiera się on na szerokim rozumieniu nauk społecznych i odnoszeniu ich do podstaw filozoficznych (zwłaszcza personalizmu stworzonego w ramach tzw. szkoły lubelskiej związanej z pracami filozoficzno-etycznymi ks. dr hab. K. Wojtyły oraz ks. prof. dr hab. T. Stycznia) oraz katolickiej nauki społecznej. Ostatnimi laty IS wzbogaca swoją ofertę o specjalizacje medioznawstwa i komunikacji.

Wśród typowo socjologicznych obszarów badawczych znajdują się realizowane przez Katedrę Makrostruktur Społecznych zagadnienia takie jak: badanie procesu uprzemysłowienia, przemian lokalnych i regionalnych, ubóstwa i socjologii miasta. Kierownik tej katedry, dr hab. S. Cieśla, prof. KUL prowadzi studia nad problemem globalizacji i modernizacji oraz socjologią niemiecką. Znakomitym polskim socjologiem związanym z tą katedrą był prof. J. Turowski, autor klasycznego podręcznika *Socjologia małych i wielkich struktur społecznych*.

Katedra Mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych, kierowana przez dr hab. inż. S. Partyckiego, prof. KUL koncentruje się obecnie na badaniu organizacji, pracy i zatrudnienia, teorii zmian i rozwoju społecznego oraz

współczesnych teorii socjologicznych. W latach 90-tych do rozwoju tej katedry znacząco przyczyniła się dr hab. E. Hałas – aktualnie prof. UW. Swoje studia poświęciła autorom z kręgu socjologii amerykańskiej, zwłaszcza koncepcji interakcjonizmu symbolicznego i znaczenia oraz problemowi konwersji religijnej.

Bogaty dorobek i prężny rozwój charakteryzuje Katedrę Socjologii Kultury, od początku swojego istnienia (1984 rok) kierowaną przez prof. dr hab. L. Dyczewskiego OFMConv. Pracownicy tej katedry opublikowali 45 książek i 350 artykułów, a w ramach działalności Katedry zorganizowano 8 krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych. Prof. L. Dyczewski OFMConv wypromował 20 doktorów, a aktualnie w seminarium uczestniczy 23 doktorantów. Kierunki badań realizowane przez Katedrę koncentrują się na teoriach kultury, relacji między kulturą a religią, kulturach regionalnych i podkulturach, rozwoju i zmianach kulturowych, tożsamości i pluralizmie kultur, procesie integracji emigrantów oraz rodzinie jako nośniku kultury.

Katedra Socjologii Moralności kierowana przez ks. prof. dra hab. J. Mariańskiego może również poszczycić się znaczącymi dokonaniem. Wśród nich znajduje się 31 pozycji książkowych i około 600 artykułów opublikowanych przez pracowników tej katedry, progi Katedry opuściło (według stanu z 2005 roku) 20 doktorów. Badania w ramach Katedry poświęcone są teoretycznym i empirycznym aspektom moralności. Szczególny nacisk kładzie się na badania nad postawami i orientacjami wybranych środowisk społecznych oraz kategorii społecznych (zwłaszcza młodzieży). Ambicją Katedry jest przeprowadzenie całościowych i syntetycznych studiów wraz z uogólnionymi wynikami badań empirycznych nad moralnością polskiego społeczeństwa, które pozwolą określić stan i perspektywy rozwojowe moralności społeczeństwa w Polsce.

Spuścizna pozostawiona przez ks. prof. dr hab. Władysława Piwowarskiego, wieloletniego kierownika Katedry Socjologii Religii procentuje do dzisiaj istotnymi osiągnięciami zarówno na polu badawczym jak i dydaktycznym. Piwowarskiego koncepcja socjologicznych badań nad religijnością (przede wszystkim odróżnienie płaszczyzny religijności ogólnonarodowej i życia codziennego, teorię religijności selektywnej, koncepcja parafii jako grupy społecznej i wspólnoty, teorię rytuałów religijnych) oraz kwestionariusz ankiety do badań religijności są stosowane do dzisiaj. Krąg zainteresowań badawczych poszerzano m. in. o takie zagadnienia jak: wpływ urbanizacji na religijność, ciągłość i zmianę tradycji religijnej, badania nad światopoglądem religijnym młodzieży, wpływ środków masowego przekazu na religijność, socjologię rytuału religijnego, zagadnienie pluralizmu społeczno-kulturowego, socjologiczną teorię religii P. L. Bergera, operacjonalizacji pojęcia „religijność” i in. Kuratorem Katedry jest ks. prof. J. Mariański. Od początku swojego istnienia (1958 rok) Katedrę opuściło ponad 60 doktorów.

Katedra Socjologii Rodziny i Wychowania formalnie działa od 1984 roku, ale faktycznie jest znacznie starsza, ponieważ jest kontynuacją Katedry Socjologii Rodziny utworzonej w 1972 roku przez prof. dr hab. Franciszka Adamskiego (autora takich książek jak: *Miłość, małżeństwo, rodzina*, Kraków 1978, *Małżeństwo i rodzina. Analizy socjologiczne*, Lublin 1980, *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1982). Obecnie Katedra ta prezentuje dość szerokie spektrum swoich zainteresowań badawczych i obszarów dydaktycznych. Kierownik Katedry prof. dr hab. P. Kryczka pracuje nad zagadnieniami związanymi z małżeństwem i rodziną (modele małżeństwa i

rodziny, proces laicyzacji rodziny, ewolucja form życia małżeńskiego i rodzinnego w czasach nowożytnych), a od 2004 prowadzi wykład z patologii społecznych. Studenci uczestniczą również w wykładzie Współczesne społeczeństwo polskie prowadzonym przez prof. Kryczkę. W ramach katedry rozwijany jest też drugi blok tematyczny – metody badań socjologicznych. W katedrze wypromowano 8 doktoratów. Z inicjatywy Katedry, w 1992, stworzono Studium Samorządowe KUL, przy współpracy z Konrad Adenauer Stiftung.

W centrum zainteresowań Katedry Socjologii Grup Etnicznych jest problematyka etniczna w świecie, Europie Środkowo-Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji polskich mniejszości narodowych w byłym ZSRR oraz państwach powstałych po jego rozpadzie. Istotny jest również wątek problematyki polonijnej w Europie Zachodniej oraz obu Amerykach. Dorobek Katedry stanowią 3 zrealizowane granty KBN, 20 książek, ponad 130 artykułów oraz 2 wypromowane doktoraty. Kierownik Katedry, ks. prof. dr hab. R. Dzwonkowski łączy to stanowisko z funkcją redaktora naczelnego *Roczników Nauk społecznych. Socjologia. Katolicka Nauka Społeczna. Politologia* wydawanych przez Towarzystwo Naukowe KUL.

Katedra Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Gospodarczej należy do tych, które w IS dziedziczą najdłuższą tradycję. W latach 50-tych XX wieku istniała Katedra Socjologii Chrześcijańskiej, aż do 1975 kiedy została przekształcona w Katedrę Etyki Społecznej i Gospodarczej. W 1989 roku podzielono ją na Katedrę Katolickiej Nauki Społecznej oraz Katedrę Historii Katolickiej Nauki Społecznej. Natomiast w 2005 połączono obie katedry w jedną i nadano obowiązującą do dzisiaj nazwę.

Historia tej katedry jest związana z nazwiskami takich naukowców, jak prof. Cz. Strzeszewski (autor znanego podręcznika *Katolicka Nauka Społeczna*), ks. prof. J. Kondziela (autor znanej książki *Badania nad pokojem. Teoria i zastosowanie*), ks. prof. dr hab. W. Piwowarski (autor *Słownika katolickiej nauki społecznej, ABC katolickiej nauki społecznej*, podręcznika *Socjologia religii* oraz antologii *Socjologia religii. Antologia tekstów*, oraz rozpraw o charakterze monografii opartych na empirycznych studiach religijności).

Główne obszary zainteresowań dla badań prowadzonych w tej Katedrze to godność osoby ludzkiej, prawo naturalne, integralność praw człowieka, rola przekonań religijnych w życiu społecznym i gospodarczym, relacja między Kościołem a społeczeństwem i jej wyraźne odróżnienie od relacji między Kościołem a państwem, problematyka wolności, sprawiedliwości i solidarności społecznej, problematyka pokoju i etyki międzynarodowej, moralna ocena bezrobocia, prawa pracownicze, wartość pracy ludzkiej. Stanowisko kierownika Katedry piastuje ks. prof. dr hab. J. Mazurek.

Wśród katedr o charakterze typowo socjologicznym najmłodszym stażem wyróżniają się Katedra Socjologii Ruchów Społecznych kierowana przez ks. dr hab. J. Szymczyka oraz Katedra Socjologii Wiedzy i Edukacji pod kierunkiem dr hab. M. Zemło, prof. KUL - istnieją zaledwie od dwóch lat. Ich dorobek jest dopiero w fazie kształtowania się. W Katedrze Socjologii Ruchów Społecznych badane są zjawiska masowe z zakresu aksjologii społeczno-kulturowej (w tym wartości różnych organizacji, wspólnot, grup i ruchów społecznych). Przedmiotem studiów dr hab. M. Zemły jest socjologia wiedzy w interpretacji interakcyjno-fenomenologicznej, socjologia małego miasta, socjologia edukacji.

Katedra Socjologii Prawa i Praw Człowieka koncentruje się na badaniach prawa naturalnego (szczególnie koncepcja Johna Finnis), polskiej socjologii i teorii prawa (zwłaszcza w ujęciu Leona Petrażyckiego), jursprudencki amerykańskiej, praw zwierząt i roli organizacji pozarządowych w ochronie praw człowieka. Kierownikiem Katedry jest dr hab. K. Motyka.

Jedyną katedrą o charakterze filozoficznym kieruje dr hab. A. Jabłoński i jest na tym stanowisku następcą znanego w dziedzinie filozofii społecznej ks. prof. dr hab. St. Kowalczyka. Katedra Filozofii Społecznej prowadzi badania w zakresie etosu społecznego, personalistycznych podstaw życia społecznego, aktywności w dziedzinie życia społecznego, które służą człowiekowi jako osobie. Katedra istnieje od 1984 roku.

W Instytucie Socjologii KUL funkcjonują 3 katedry o charakterze politologicznym. Katedra Samorządu Terytorialnego i Polityki Lokalnej kierowana przez dr hab. S. Wójcika, prof. KUL, również wieloletniego kierownika IS, prowadzi studia nad problematyką samorządową, państwową i narodową w aspekcie historycznym i problemowym. Ponadto, do zakresu zainteresowań Katedry należy teoria narodu oraz problem ochrony środowiska naturalnego w działalności samorządu lokalnego. Do dorobku Katedry zaliczyć można 10 pozycji książkowych, 150 artykułów, 4 wypromowane doktoraty.

Katedra Polityki Społecznej zajmuje się badaniem takich działań państwa, które zmierzają do zapobiegania skutkom niezaspokojenia potrzeb podstawowych i rozwojowych człowieka, czyli zapobieganiu marginalizacji i wykluczeniu społecznemu, poprawę warunków ekonomicznych osób żyjących w biedzie totalnej lub dotkniętych biedą relatywną, która mogłaby zagrozić ich egzystencji. Monografie przygotowywane w ramach prac tej Katedry dotyczą polityki społecznej i regionalnej UE, pracy socjalnej, działalności organizacji pozarządowych. Badania prowadzone w Katedrze mają swój punkt odniesienia w katolickiej nauce społecznej i personalizmie chrześcijańskim. Kierownikiem Katedry jest dr hab. J. Mazur OSPPE, prof. KUL. Katedra Polityki Społecznej formalnie istnieje od 2004 roku, jednak swoją tradycją naukową sięga znacznie wcześniej – do Katedr Katolickiej Nauki Społecznej i Historii Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Gospodarczej.

W Katedrze Politologii prowadzone są badania z zakresu najwcześniejszej polskiej myśli politycznej, grup nacisku, stosunków międzynarodowych, integracji europejskiej, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Kierownik Katedry dr hab. J. Rebeta, prof. KUL kieruje nią od początku jej istnienia czyli 1993 roku.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania, a także przejawem rozwoju Instytutu są nowoutworzone katedry zajmujące się mediami, medioznawstwem, komunikowaniem społecznym i dziennikarstwem, a wśród nich Katedra Realizacji Filmowej i Telewizyjnej (kierownik dr hab. A. Jurga), Katedra Teorii i Praktyki Komunikacyjnej Radia (kierownik dr hab. S. Jędrzejewski, prof. KUL) oraz Katedra Warsztatu Medialnego i Aksjologii (kierownik prof. dr hab. Jacek Dąbala).

5. Studenci

Od roku akademickiego 2004/2005 studia socjologiczne w IS realizowane są w systemie dwustopniowym (3-letnie studia licencjackie i 2-letnie studia magisterskie

uzupełniająca). Dostępne specjalizacje to: Socjologia rozwoju regionalnego i samorządu terytorialnego, Socjologia gospodarki, Praca socjalna, Komunikowanie społeczne i dziennikarstwo. Od roku akademickiego 2004/2005 prowadzone są niestacjonarne - zaoczne studia II stopnia, od roku 2005/2006 - niestacjonarne - zaoczne studia I stopnia, a od roku 2007/2008 - stacjonarne uzupełniające studia magisterskie II stopnia. IS posiada swoją filię w Stalowej Woli, gdzie kształcą się studenci na studiach zaocznych I stopnia.

W ramach IS działa Koło Naukowe Studentów Socjologii, liczące około 100 członków; KNSS posiada lokal w obrębie uczelni. Wśród aktywności KNSS na szczególne podkreślenie zasługuje organizacja Dni Społecznych – imprezy o charakterze naukowo – kulturalnym, corocznie gromadząca naukowców i studentów z różnych uczelni zarówno z Polski jak i z zagranicy. KNSS regularnie wydaje własną gazetkę wydziałową „Socpresska”. IS posiada liczną reprezentację wśród członków Samorząd Studentów.

6. Ciekawostki

- ✓ W Katedrze Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Gospodarczej w latach 50-tych XX w. pracował Stefan Wyszyński, wówczas biskup lubelski i Wielki Kanclerz KUL, późniejszy prymas Polski.
- ✓ Prof. Czesław Strzeszewski pracujący w Katedrze Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Gospodarczej w 1952 roku przez władze komunistycznych został usunięty z uczelni. Na emigracji napisał swój słynny podręcznik *Katolicka Nauka Społeczna*, wydany w 1964 roku w Paryżu pod pseudonimem Stanisław Jarocki. Pseudonim został rozszyfrowany przez wywiad komunistycznych władz w Polsce. Zakazano rozpowszechniania podręcznika, a współpracowników i rodzinę Strzeszewskiego spotkały szykany.
- ✓ Katolicka nauka społeczna jest dyscypliną nauczaną obligatoryjnie na wszystkich kierunkach studiów w KUL.
- ✓ Największą „wydajnością” w promowaniu nowych doktorów wyróżnia się Katedra Socjologii Kultury. Średnia obronionych doktoratów w tej katedrze wynosi 1,15 na rok akademicki.
- ✓ W 2006 roku ukazała się najnowsza powieść sensacyjna współautora scenariusza *Młode Wilki*, a jednocześnie kierownika Katedry Warsztatu Medialnego i Aksjologii prof. dr hab. Jacka Dąbaly pt. *Ryzykowny pomysł*. Książka spotkała się z bardzo pozytywnym przyjęciem wielbicieli gatunku, co samo w sobie jest pozytywną recenzją innej monografii tegoż autora na temat sztuki kreatywnego pisania: *Tajemnica i suspens. Wokół głównych problemów creative writing (2004)*.

Bibliografia

Informator dla kandydatów na studia. Rok Akademicki 2000/2001, RW KUL, Lublin 2000

Informator dla kandydatów na studia. Rok akademicki 2001/2002, RW KUL, Lublin 2001

MARJAŃSKI J. (1992), *Sekcja społeczna Wydziału Nauk Społecznych KUL*, w: Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni, Karolewicz Grażyna, Zahajkiewicz Marek, Zieliński Zygmunt (red.), Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

MARJAŃSKI J. (1994), *Wydział Nauk Społecznych. Sekcja Społeczna*, w: Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Rusecki Marian (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin.

OLECHNICKI K., SZLENDAK T. (2003), *Polska socjologia akademicka w świetle rankingów prasy*, w: Krystyna Szafraniec, Włodzimierz Winclawski (red.) Socjologia w szkołach wyższych w Polsce. Kształcenie socjologów i nauczanie socjologii po 1989 roku, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

WÓJCIK S. (2000), *Pracownicy Instytutu Socjologii KUL*, RW KUL, Lublin.